

az, hogy mely tűzoltók mely utcákban álló házak vagy intézmények tűzrendészeti helyzetéért felelősek, akiknek a fűtési idény kezdetén ellenőrizniük kellett az épületeket), az aratás-cséplés tűzrendészeti ellenőrzése, a versenyekre való felkészülés, és itt készítették elő, majd értékelték a közgyűléseket is.

Az 1971. év végére elkészült az új tűzoltószertár és oktatóterem a község központjában. Viszont a szervezet kulturális tevékenysége eddigre elhalt, csak a húsvéti locsolóbál tartása maradt meg. A társadalmi munkából azonban mindig kivették a részüket. 1975-ben a szervezet elnökévé Szanyi Antalt, a téesz elnökhelyettesét választották meg, a parancsnok továbbra is Varga György maradt. 1977-ben, mivel a falu önállósága megszűnt, a testület is Vasvár nagyközség irányítása alá került. 1986-ban pedig Rábahídvéggel jött létre közös tanács, ezért a szervezet is ennek az irányítása alá került (vagyis közös tűzoltótestület jött létre a két faluban). Az elnök Szanyi Antal maradt, parancsnok a rábahídvégi Márkus László lett, titkár Kovács Károlyné, egységparancsnok pedig Varga György.

Mivel Püspökmolnári 1990-ben ismét önálló lett, így az ÖTE szétválása is megtörtént a következő évben. Az újjáalakult püspökmolnári szervezet elnöke Szanyi Antal maradt, parancsnok: ifj. Varga György, titkár: ifj. Nagy László. 1991-ben egy vegyes használatú Zsuk tehergépkocsit vásároltak, 1993-ban pedig egy motorfecskendőt. Ekkor már – az önkormányzat mellett – a termelősövetkezet és a községben varrodát fenntartó Puma cég is támogatta az egyesületet, pályázati forrásból pedig ruházatot és eszközöket vásároltak.

1997 elején tisztújításra került sor: elnökké ifj. Babos Józsefet választották, a parancsnok Varga György, a titkár Nagy László maradt. Az 1998. januári közgyűlésen már csak 16 tag vett részt, ami jelzi a taglétszám komoly csökkenését. Az egykori női raj viszont 2003-ban újjáalakult, rajparancsnoknak Szalai Istvánnét választották meg; a hölgyekről a Magyar Rádió és a TV2 *Aktív* című műsora is tudósított.

Az évek múlásával szerencsére egyre kevesebb tüzeset történt a faluban, így a tűzoltók inkább csak a falunapi bemutatókon vagy különféle gyakorlatokon mutathatták be tudásukat. Jelenleg a Püspökmolnári Önkéntes Tűzoltó Egyesület 22 taggal közhasznú civil szervezetként működik, költségeit önkormányzati támogatásból, pályázati forrásból és az adó 1%-os felajánlásából fedezi. Elnöke Babos József, a parancsnok pedig Varga György.

Kuglics Gábor

Drávaközi nyomdák, könyvkereskedők és sajtótermékek a kezdetektől 1944-ig

BEVEZETÉS

A Drávaköz – más néven Dél-Baranya – mint sajátos népi–néprajzi tájegység vázlatos nyomdászati- és sajtótörténetének megírására, valamint a helyi könyvkereskedők számbavételére vállalkozik ez a rövid tanulmány a kezdetektől, a XX. század elejétől a II. világháború végéig.

A három érintett település magyar nyomdáinak számbavételénél teljességre törekedünk, de tisztában vagyunk azzal, hogy tanulmányunk nem lehet hibátlan és hiánytalan.

Ugyanakkor igyekeztük feltárni a vizsgált időszakban megjelent valamennyi magyar nyelvű művet, különös tekintettel a helytörténeti–helyismereti kiadványokra. A megtalált kiadványok adatait olvasmányos formában, de a pontosság és a teljesség jegyében közöljük. A rövid tanulmány számszerűsített összefoglalással zárul.

Előljáróban még annyit említünk meg, hogy a vizsgált időszakban több esemény és körülmény is döntően befolyásolta az itt élő nemzetiségek (magyarok, németek és szerbek) mindennapi és kulturális életét. A dualizmus kor „boldog békeideje” után az I. világháború borzalmi következték, majd a trianoni békediktátum aláírásával törvényesen is a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság része lett a Drávaköz területe. Az 1929-ben megalakult Jugoszláviától Magyarország 1941 tavaszán szerezte vissza ezeket a területeket – a Délvidékkel, a Mura mentével és a Muraközszel együtt. A II. világháború kimenetele után azonban ismét visszakerült ez a terület – is – Jugoszláviához.

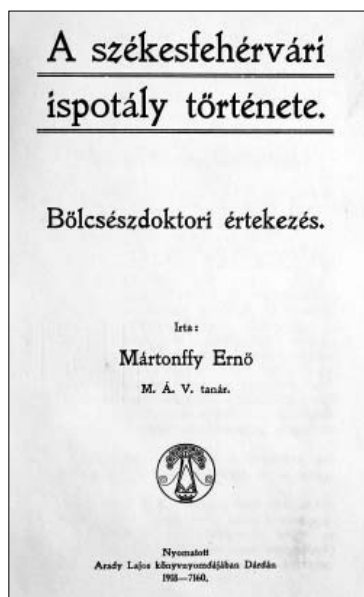
DÁRDA NYOMDÁSZATA (1902–1944)

A tájegység első nyomtatóüzeme, Frank Béla nyomdája 1902–1909 között működött. Ez az üzem egy alkalmi kötettel képviselteti magát: *Jenő Sándor hátrahagyott munkái*. Sajtó alá rendezői és kiadói: Inzelt Gyula. A mű évszámjelölés nélkül jelent meg 174 oldal terjedelemben. Ez egyúttal a legnagyobb terjedelmű föllelt helyi kiadvány is.

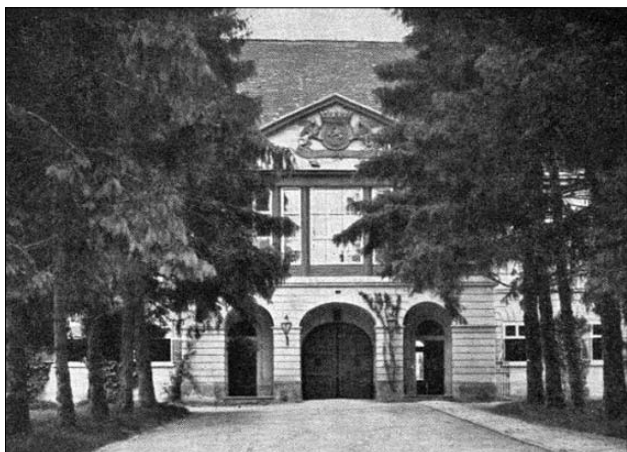
Időben a második a Hungaria Nyomda volt, mely 1903–1907 között üzemelt – kiadványai közül egyet sem ismerünk.

Aztán Arady Lajos nyomdája mintegy tíz éven át, 1908–1918 között állított elő nyomtatványokat. A településről az I. világháború előtti időszakból innen ismerjük a legtöbb kiadványt – szám szerint ötöt. Egy kötettel képviselteti magát az alkalmi kiadvány: *Az Alsóbaranya–szlavóniai Ev[angélikus]. Reform[átus]. Tanító Egyesület 1907. évi július 9-én Bellye községben tartott gyűlésének jegyzőkönyve*. Második, bővített kiadás. Összeállította és kiadta: Szentpétery József 1907-ben 10 oldal terjedelemben. Időrendben következik egy történelmi kötet: Kiss Emil: *Verekezés Boszniáért. Az 1878-dik évi bosnyák háború*. A könyv 1912-ben jelent meg 134 oldalon. Egyháztörténeti műből is egyet találtunk: *A laskói ref. egyház[község] története*. Írta: Lukácsy Imre. A mű 1913-ban került ki a nyomdából 84 oldal terjedelemben. A kiadványt Kókai Lajos budapesti könyvkereskedő bizományban forgalmazta. A következő kötet egy helyi egyesület könyvtárával kapcsolatos: *A Dárdai Casino-egyesület könyvtári szabályzata és jegyzéke*. A nyomtatvány az I. világháború kitörésének évében látott napvilágot 44 oldalon. Az üzem utolsó ismert nyomdaterméke pedig egy Fejér vármegyei helytörténeti munka a világháború utolsó évéből: *A székesfehérvári ispotály története. Bölcsészdoktori értekezés*. Írta: Mártonffy Ernő M. Á. V. (a Magyar Államvasutak alkalmazásában álló) tanár, terjedelme: 38 oldal.

Még egy, nyomdajelzés nélküli irodalmi művet ismerünk az I. világháború előtti időből: Horváth Rezső: *Mozgó fészületek. Elbeszélések*. A munka 1908-ban jelent meg 76 oldalon.

*Arady Lajos dárdai nyomdája
utolsó ismert termékének
címlapja*

Képeslap Birnbauer Vilmos dárdai nyomdájából

Érdekes vonás, hogy az első helyi sajtótermék időben megelőzte az első helyi nyomdát. Az *Alsó-Baranya* című lap szerkesztője Pető Lajos, a nyomtatás helyszíne pedig a budapesti (!) Markovits és Garai nyomda volt. A hetilap rövid életű lehetett, mivel mindössze az 1900. április 1–29. között megjelent első öt száma ismert. Azonban a következő helyi sajtótermék sem sokat váratott magára. A *Dárda és Vidéke* mint társadalmi és közgazdasági hetilap valószínűleg 1901–1904. augusztus 7. között, négy évfolyamon át látott napvilágot. Szerkesztője Berger Lajos volt. (A leírás alapja: II. évf. 1. sz., 1902. január.)

Az utolsó ismert dualizmus kori helyi sajtótermék a *Dél-Baranya* című társadalmi, közgazdasági és szépirodalmi hetilap volt. Nyomta a fent említett helyi Frank Béla nyomdája. A lap 1904. december 25.–1914. október 4. között jelent meg. Ez egyúttal a leghosszabb életű helyi lap is. Felelős szerkesztője időközben többször változott Majer Béla, Frank Béla és Riebel Károly személyében. A főszerkesztő Kiss Emil, a főmunkatárs Szilágyi Ferenc volt. A kiadótulajdonos is változott, előbb Frank Béla, majd a másik helyi nyomdász, Arady Lajos személyében. Legalább két nyomdahiba is előfordult: az 1909. évi szeptember 5-i 35. szám valójában már a 36., majd a következő év szeptember 18-i 38. száma már valójában a 39. volt. Azt is tudjuk, hogy az 1914. évi 31. szám bejelentette a lap közeli megszűnését.

A településnek az 1910-es években csupán egyetlen könyvkereskedője ismert, aki azonos a többször említett Arady Lajos nyomdatulajdonossal.

PÉLMONOSTOR NYOMDÁSZATA (1914–1944)

A település első nyomtatóüzeme Balogh József nyomdája volt, mely 1914-től üzemelt. A nyomda évtizedekkel később, 1942-ben egy szedővel, illetve korrektorral, egy szedőtanonccal és nem kevesebb mint három nyomógéppel dolgoztatott.

A következő nyomtatóüzem, Balogh Jenő nyomdája az I. világháború után jött létre, és 1928–1944 között működött. A nyomda 1942-ben ugyancsak egy szedőtanoncot, valamint egy nyomógépet alkalmazott.

Sajnos egyetlen helyi nyomtatványt sem sikerült felkutatni. Ugyancsak nem találtunk helyi sajtóterméket és könyvkereskedőt sem.

BELLYE NYOMDÁSZATA

Valószínűleg a Magyarországhoz történő területi visszacsatolás kapcsán jött létre, de 1942-ben biztosan működött a Dárdához közeli Bellyei uradalom nyomdája. Ennek az üzemnek két szedője, illetve korrektora volt, és két nyomógépet tartottak üzemben. Többet a nyomdáról sajnos nem tudunk.

ÖSSZEGZÉS

A tájegység három nyomdásztelepülésének mindösszesen hét nyomdáját, illetve nyomdászát mutattuk be. Dárdán 1918-ig összesen három nyomda működött, majd mintegy fél évtized szünet után jött létre új nyomda, mely a II. világháború végén szűnt meg. Pélmonostoron 1918-ig egy nyomda működött, majd tíz évvel később csatlakozott hozzá egy újabb helyi nyomtatóüzem. Mindkét nyomda az újabb világháborús összeomlás következtében szűnt meg. Bellyén a II. világháború alatt egyetlen nyomda létezéséről tudunk.

A kiadványok közül csak dárदैra lertünk – szám szerint összesen hét kötet és három sajtótermék formájában. Ugyancsak Dárdán működött a térség egyetlen ismert könyvkereskedője, akit ráadásul a nyomdatulajdonosok sorában is megtalálhatunk.

Kis Krisztián Bálint

Felhasznált irodalom. Az 1851 és 1918 között működött magyarországi nyomdák és kiadók jegyzéke. Kézirat. Összeáll.: *Markos Béla*. Bp., 1960. Lelőhely: OSZK (Bp.) Kézirattár, valamint a szerző gyűjteménye; Az 1919 és 1948 között működött magyarországi nyomdák és kiadók jegyzéke. Kézirat. Összeáll.: *Markos Béla*. Bp., 1961. Lelőhely: OSZK (Bp.) Kézirattár, valamint a szerző gyűjteménye; *Firtinger Károly*: A magyar állam nyomdászattörténelmi térképe. Bp., 1896. Reprint kiadás. Bp., é. n.; Magyar könyvészet 1860–1875. Bp., 1885; Magyar könyvészet 1876–1885. Bp., 1890; Magyar könyvészet 1886–1900. Bp., 1908; Magyar könyvészet 1901–1910. I–II. kötet. Bp., 1917; Magyar könyvészet 1911–1920. I–II. kötet. Bp., 1939. Reprint kiadás: Bp., 1968–1969. Internetes, kereshető változat: <http://www.arcanum.hu/oszk/> A lekérdezés ideje: 2017. júl. 29. PC CD-ROM változat: Magyar könyvészet 1712–1920. Petrik Géza retrospektív bibliográfiája és a pótlások. OSZK–Arcanum Adatbázis Kft., Bp.; Magyar könyvészet 1921–1944. Betűrendes mutatóval, pótlásokkal, javításokkal. PC CD-ROM. OSZK–Arcanum Adatbázis Kft., Bp.; Magyar könyvkereskedők évkönyve. Első–Huszonhetedik évfolyam. [Összesen 27 kötet.] Bp., 1891–1917. Internetes változat: Elektronikus Periodika Archívum–Magyar könyvkereskedők évkönyve: <http://epa.oszk.hu/html/vgi/kardexlap.phtml?id=2548>; A letöltés ideje: 2014. júl. 7–21.; Nyomdász évkönyv és útikalauz 1909–1943. Bp. Internetes változat: <https://adtplus.arcanum.hu/hu/collection/NyomdaszEvkonyvEsUtikalauz>; A letöltés ideje: 2017. júl. 29.; [Id.] Szinyeyi József: Magyar írók élete és munkái. I–XIV. kötet. Bp., 1890–1914.

Internetes hivatkozások. http://typographia.oszk.hu/html_clavis/hun/egyszeru.php; <http://bodza.bibl.u-szeged.hu:9802/retrobi?serial>; <http://www.odrportal.hu>; <https://axio-art.com/tetel/martonffy-erno-a-szekesfehervari-ispotaly-tortenete-bolcse>; gallery.hungaricana.hu/hu/OSZKKepeslap/9551/; A lekérdezések ideje: 2017. júl. 29.